

МІМЕТИЧНЕ НАЧАЛО У ФОРМІ РЕМІСНИЧИХ ПРЕДМЕТІВ, ВИГОТОВЛЕНИХ ІЗ ВАПНЯКУ (РЕСПУБЛІКА МОЛДОВА)

Розкрито закономірності розвитку формоутворення ремісничого предметно-просторового середовища внаслідок безлічі апробацій і здійснення варіантів мімесису; охарактеризовано самотність рідкісного типу пластики форми предметного оточення, утвореного внаслідок інтуїтивного усвідомлення майстрами міметичної основи як художнього завдання; розглянуто рідкісний тип пластики форми предметів, зроблених ремісниками Республіки Молдова, який еволюціонував в умовах надміру місцевого матеріалу – вапняку.

Ключові слова: культурно-екологічний дизайн, міметичне проектування, пластика форми предмета, рідкісний тип пластики форми предмета.

Творче начало в людині, спрямоване на природні цінності, сягає глибокої давнини. Сьогодні назріла необхідність дослідити його для розширеного формування принципів культурно-екологічного дизайну, «мета якого полягає у здатності відтворювати в зовнішності середовища, у його соціально-функціональному облаштуванні ті цінності і стилі життя людини, які властиві певній регіональній, етнокультурній традиції»¹. «Поняття мімесису не означає простого наслідування чи запозичення у природи»², тобто використання готового результату художніх цінностей формоутворення, а активну участь у процесі творення нових цінностей предметного оточення на основі упровадження в культуру проектування закономірностей динамічного розвитку пластики форми традиційного предметного світу в нових життєвих умовах з різноманітними сучасними технологіями.

Середовище формування і розвитку форм ремісничих предметів можна розглянути як таке, у якому взаємодіють як різні фактори, так і ціннісні потреби населення, виражені у функціях ремісничих предметів. Вони комплексно впливають на процес формоутворення ремісничих предметів, у результаті чого на міметичній основі утворюються різні типи пластики форми виробів. Зокрема, одним з об'єктивних чинників є наявність у певній місцевості відповідних матеріалів для ремісництва. Цим визначається і моральна цінність матеріалів, і характер ставлення місцевого населення до кожного з них, і формування середовища для розвитку безлічі міметичних зв'язків. Наявність матеріалів для ремісництва залежить не тільки від природних географічних і геологічних умов, а й від інтенсивності їх використання у різні історичні періоди.

Об'єктивний фактор – наявність матеріалів для ремісництва (їх достатність чи обмежені обсяги) – по-різному впливає на самотність форм предметів у процесі продовження людиною «творчості природи».

¹ Генисаретский О. И. Проблемы исследования и развития проектной культуры дизайнера : автореф. ... канд. искусствоведения : спец. 17.00.06 Техническая эстетика / Генисаретский Олег Игоревич ; Всероссийский науч.-исслед. ин-т технич. эстетики. – М., 1988. – 22 с.

² Стукалова О. В. Сущность и функции искусства с позиций современного гуманитарного знания и актуальных проблем образования [Электронный ресурс] / О. В. Стукалова. – Режим доступа: <http://www.art-education.ru/AE-magazine/> – Дата доступа: 12.08.2015.

Республіка Молдова багата неметалічними корисними копалинами – вапняками з різноманітним хімічним складом, які залягають пластами різних потужностей. Їх розробляли як підземним, так і відкритим способами, як промислово (добування блоків різних розмірів і бутового каменю), так і кустарно (заготовки різних розмірів і конфігурацій)¹. З одного боку, за умови їх надмірної кількості, ці матеріали доступні для широкого кола споживачів, що сприяє максимальному освоєнню і використанню їх технологічних можливостей, а внаслідок нерегламентованого використання матеріалів – і багатству й самобутності форм предметів. Крім того, відбувається інтуїтивне засвоєння природних способів досягнення художньої гармонії. Характерним для предметів, створених за умови надмірної кількості матеріалів, є великий запас міцності, добротність, довговічність тощо. З іншого боку, надмір одних матеріалів і нестача (або повна відсутність) інших змушує ремісників використовувати лише наявні. Усе це сприяє розвитку народної вигадки, наприклад, винаходити незвичайні форми предметів, а також виявляти нові сфери застосування нелімітованих матеріалів. Зрештою усім цим зумовлено народження самобутніх форм предметів, які еволюціонували в умовах надміру матеріалу.

Надмір одних і нестача інших матеріалів вплинули на процес виготовлення ремісничих предметів, якими забезпечується життєдіяльність місцевого населення, послідовно і закономірно сприяючи розвитку самобутності регіональної пластики у формах предметного оточення з інтуїтивним усвідомленням міметичного начала як художнього завдання, яке має природне коріння.

Системним впливом середовища на утворення і розвитком форм ремісничих предметів з апробованими і здійсненими версіями мімесису передбачено кілька підходів із частковим або повним запозиченням природних закономірностей. Діапазон інтерпретацій цих підходів дуже широкий: «від розуміння художника як ремісника, який може створювати твори мистецтва за певними канонами» (наприклад, використовувати запозичене у природи формоутворення), «до піднесення його особистості, здатної проникати у найвищі сфери духу й утілювати отримані там одкровення у своїй творчості, спрямованій на вдосконалення людини»². Виріб набуває певного типу пластики форми тільки в конкретних умовах, які відображають різну міру впливу всіх складових системного ремісничого середовища.

Рідкісний тип пластики форми ми розуміємо як: результат формоутворення одиничного предмета з неповторною, винятковою організацією великих і малих обсягів; ні з чим незрівнянну, із ледь помітними переходами, форму, яка «звучить» в унісон із «пульсаціями» невидимого ритму рідної землі; незвичайність поєднання властивостей використовуваних матеріалів, текстур і фактур поверхонь, колірної гами і т. д. Вироби дивовижно вписуються в місцеве предметне середовище і пожвавлюють його. Розвиток пластики форми предметів ремесла відбувається відповідно до внутрішніх законів становлення речей (виникнення потреби, добір і використання готових форм предметів, поява нового формоутворення). Предмети, виготовлені з вапняку, вигідно виділяються

¹ Геология СССР / под ред. П. В. Полева ; Мин. геологии СССР ; Упр. геологии при СМ МССР. – Т. XLV : Молдавская ССР. Геологическое описание. Полезные ископаемые. – М. : Недра, 1969. – 420 с.

² Стукалова О. В. Сущность и функции искусства с позиций современного гуманитарного знания и актуальных проблем образования [Электронный ресурс] / О. В. Стукалова. – Режим доступа: <http://www.art-education.ru/AE-magazine/> – Дата доступа: 12.08.2015.

навіть на тлі різноманітності навколишніх предметів і одухотворяють регіональний колорит предметно-просторового середовища Республіки Молдова.

Рідкісного типу пластики форми набули, зокрема, погребі (рисунки 1, 2). У господарствах сільських жителів Республіки Молдова важливу роль відіграє погріб (Весі), у якому зберігаються вино та інші продовольчі запаси сім'ї. При функціональному зонуванні погребя головна увага звертається саме на вино завдяки особливо дбайливому ставленню до нього і внаслідок великих об'ємів винних діжок. Восени у погребі насамперед розміщують бочки з вином, і вже на вільному місці зберігають інші запаси. Погріб оспіваний у народних піснях, про нього складають приказки тощо.

Погріб має два приміщення: сховище і тамбур (див. рисунок 2). Сховище у плані має форму прямокутника різних розмірів і пропорцій. Стеля переважно склепінчаста. Про надмір вапняку яскраво свідчать форми стін, склепіння, ніш та інших елементів будівлі. Товщина стін сховища становить близько 500 мм, і це зумовлено кількома факторами: необхідністю підтримувати постійну температуру у приміщенні (близько $+14^{\circ}\text{C}$), вимогами до міцності конструкції і габаритними розмірами заготовок бутового каменю. Зверху сховище засипане товстим шаром ґрунту (майже 1 м). Рідкісними особливостями пластики форми сховища є обриси швів кладки, гармонія поверхонь колотого каменю, силует поєднання дугоподібного склепіння перекриття зі стінами, розміри і конфігурація ніш. Форми конструктивних елементів сховища надають своєрідної краси добротному приміщенню з великим запасом міцності.

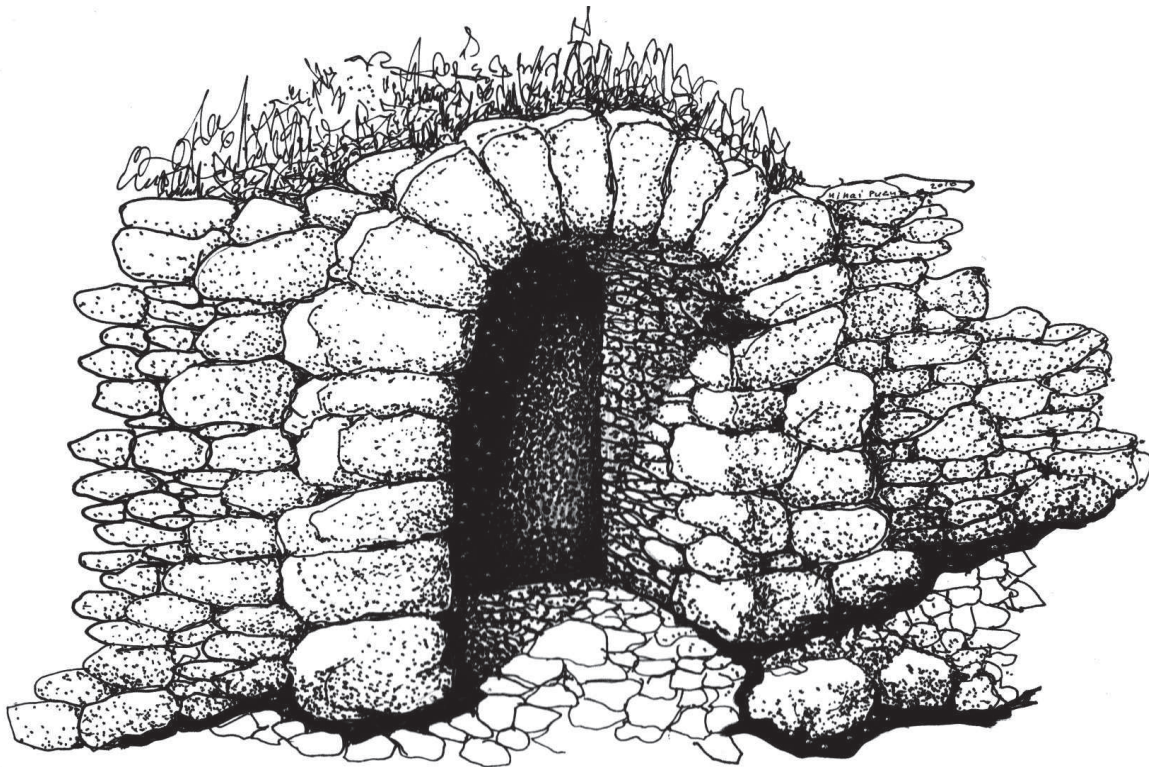

Рисунок 1. Тамбур погребя (Gîrlici). Двері на малюнку не показані.
Габаритні розміри: 1200×1350 , $h = 2100$; матеріал – вапняк (середина XIX ст., с. Мороя Орхейського району). У науковий обіг увів автор.

Рисунок 2. Погріб із тамбуром (Vesi cu gîrlîci); (кінець XIX ст., с. Бутучень Орхейського району). Габаритні розміри: погреб – 5100×10000, h = 2450; тамбура 2000×3800, h = 2450; матеріали: вапняк, дерево, метал. У науковий обіг увів автор.

Перед входом до сховища міститься тамбур (Gîrlîci) (див. рисунок 1), його вхідні двері напівкруглої форми повторюють контур отвору тамбура), вони виготовлені з дощок товщиною 40–60 мм. (Двері на малюнку не показані.) За допомогою вхідних дверей тамбура і тканинної перегородки, натягнутої в отворі переходу з тамбура до сховища, утворюється простір шириною 2–3 м, який виконує роль повітряної заслінки, щоб забезпечувати постійну температуру у сховищі, навіть при частому його відвідуванні.

Форма кожного тамбура має рідкісний тип пластики – знайти зразки з однако-вим формоутворенням практично неможливо. Необмежені можливості, зумовлені надміром вапняку, яскраво виявилися у пластиці форми тамбурів унаслідок своєрідних прийомів гармонізації елементів будови. За задумом майстра, тамбур мав візуалізувати народну повагу до вина, культуру його споживання, сформовану багатьма поколіннями.

Елементи сільської архітектури також із рідкісним типом пластики і самобут-ністю форми (рисунок 3, 4) створюють потужний пласт у багатошаровій культурі формо-утворення предметів у Республіці Молдова.

У сільських будинках привертають увагу передусім галереї, розміщені уздовж усього фасаду, вони захищають внутрішні приміщення від літньої спеки. Кожен еле-мент збагачений різьбленням по каменю. Технологія виготовлення архітектурних елементів галереї з нестандартних вапнякових блоків багато в чому впливає на харак-тер, конфігурацію і членування форми, на обриси русла канавок різьблення тощо. Геометрія нестандартних блоків, їхні розміри і пропорції, технологічні можливості розпилювання каменю, поєднані з прийомами різьблення по каменю, створюють гармонію рідкісних формотворчих складових.

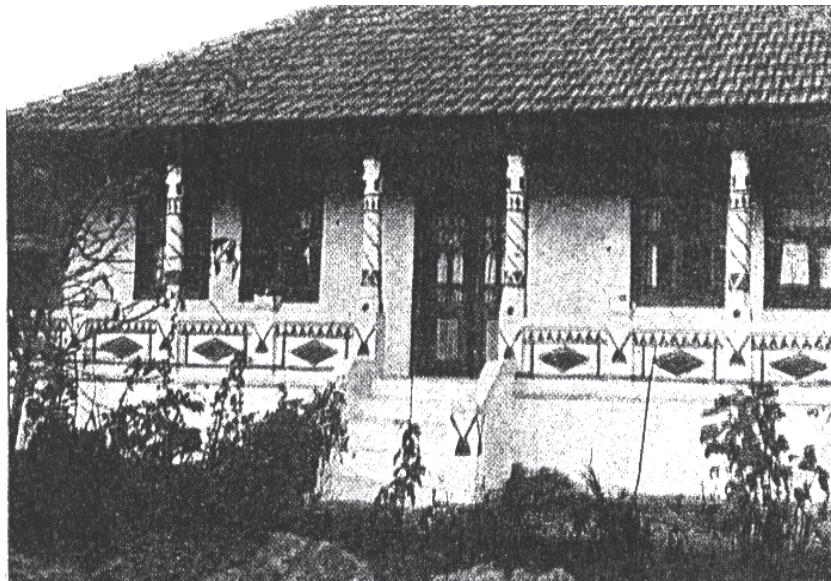

Рисунок 3. Галерея сільського будинку (Galeria casei țărănească) (початок XX ст., с. Фурчень Орхейського району)¹. Габаритні розміри: 1200×2700, h = 5200; матеріали: вапняк, дерево.

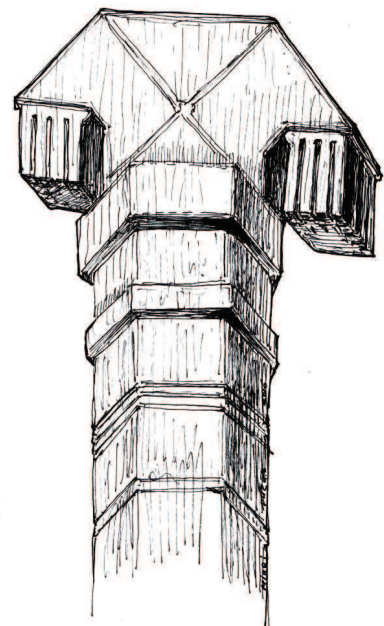

Рисунок 4. Капітель (Capitel)
(кінець XIX ст., с. Селеште Орхейського району).
Габаритні розміри: 200×1000, h = 450;
матеріал: вапняк. У науковий обіг увів автор.

У формоутворенні галерей проступає природна здатність еволюціонувати і самоочищатися в регіональних умовах із достатньою кількістю вапняку. Поширений конструктивний принцип з'єднання різних деталей відображає тектоніку організації складових елементів, наприклад: колона галереї сільського будинку зібрана з окремих блоків – бази, стовбура (не цільної, а складеної конструкції), капітелі (спільність з елементами класичного ордера). Водночас, розміри пиляних блоків обмежують художню фантазію майстра і диктують самотутню форму виробу і розташування елементів різьблення. У процесі виготовлення цих елементів розкривається технологія художньої обробки каменю. Різьба вибрана з урахуванням пластики форми предметів, наприклад, капітель (див. рис. 4): майстер вибудував логіку членування виробу (у поєд-

нанні з орнаментальними лініями елементів декору) згідно з межами паралелепіпедальної форми пиляного вапнякового блоку, нестандартного за розмірами; майстер обрізав під нахилом 45° обидва верхніх кути блоку і полегшив два нижніх кути (вони ніби вільно звисають у повітрі), на яких здійснено орнамент. Такий прийомом відволікає увагу від центральної горизонтальної ділянки ($1/2$ довжини блоку), щоб оперти балки даху і зорозово полегшити всю конструкцію.

Яскравими зразками предметів, які мають рідкісний тип пластики форми в умовах надміру вапняку, є оголовники колодязів (рис. 5). Виготовляючи ці предмети, майстер-ремісник застосував прийом поєднання природних форм брили з формами обробленого каменю. Краса і самобутність пластики досягаються формоутворювальними характеристиками двох складових оголовника: підставкою і самим оголовником. Підставка – це кам'яна пластина, відповідно дібрана за формою і габаритами. Силует підставки вписується у квадрат зі стороною майже 2000 мм. У центрі пластини вирубано отвір, відповідний до розмірів внутрішнього діаметру кладки свердловини. Своєю вагою (майже 300 кг) і розмірами підставка фіксує останній ряд кладки свердловини і завершує її горловину. Крім того, підставка оберігає від забруднення зону навколо колодязя, створює майданчик, щоб людині було зручно стати самій і поставити відра.

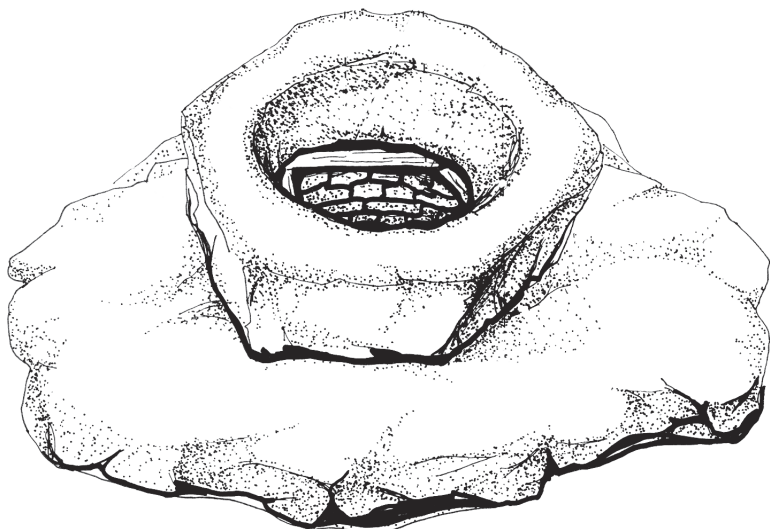

Рисунок 5. Шестигранний оголовник колодязя (Colac de fintină hexaedric) (XIX ст., с. Ордашей Теленештського району). Габаритні розміри: $\approx 1800 \times 1900$, $h = 900$; D оголовника ≈ 1100 , $h = 400$; матеріал: вапняк. У науковий обіг увів автор.

Форма оголовника у цих зразках також отримана в результаті добору конфігурацій брил із подальшою більшою чи меншою їх обробкою. На зразку видно, що недоторканою залишилася зовнішня шестигранна поверхня оголовника, яка, очевидно, утворилася при видобутку породи.

Поєднання природної різноманітності силуетів пластин і брил, фактури поверхонь каменю, площин відколів, властивих вапняку з характерними формоутворювальними обрисами унаслідок ручної обробки каменю, створюють гармонію форми, яскраві самобутні образи, невідчужені часу, які збагачують культуру місцевого предметного світу.

Глибинне проникнення людини-творця в логіку природної пластики формоутворення з її практичністю й утилітарністю сприяло створенню художніх цінностей матеріальної культури. Так, рідкісний тип пластики форми тамбура погребя створив майстер-ремісник із заготовок бутового каменю певних розмірів і конфігурацій без додаткової їх обробки. Тут можна говорити про застосування принципу практичності й утилітарності: що маємо, те й використовуємо. Однак при цьому застосовується і накопичений майстрами досвід зведення арокних конструкцій. Утилітарно обґрунтована просторова організація великих і дрібних заготовок каменю в кладки стін

конструкції тамбура: великі заготовки формують арочний край кладки і своєю вагою утворюють стійкість конструкції. Пластика форми елемента сільської архітектури (капітелі) також створена завдяки доцільному використанню готових призмoутворювальних геометричних властивостей форми вапнякових заготовок, але цього разу – пиляних блоків.

Намагання опанувати творчі методи природного формоутворення, прагнення до наслідування (мимесису), здатність переосмислювати вже вивчене, а також нові практичні й естетичні потреби сприяли розвитку ремісничого виробництва й еволюції самотньої пластики форми, зокрема її рідкісного типу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Генисаретский О. И. Проблемы исследования и развития проектной культуры дизайна : автореф. ... канд. искусствоведения : спец. 17.00.06 Техническая эстетика [ВАК РФ] / Генисаретский Олег Игоревич ; Всероссийский науч.-исслед. ин-т технич. эстетики. – М., 1988. – 22 с.
2. Геология СССР / под. ред. П. В. Полева ; Мин. геологии СССР ; Упр. геологии при СМ МССР. – Том XLV : Молдавская ССР. Геологическое описание. Полезные ископаемые. – М. : Недра, 1969. – 420 с.
3. Гоберман Д. Н. Молдавский ордер / Д. Н. Гоберман // Декоративное искусство. – 1967. – № 2. – С. 3–6.
4. Кондратьева К. А. Дизайн и экология культуры / К. А. Кондратьева. – М. : МГХПУ им. С. Г. Строганова, 2000. – 103 с.
5. Стукалова О. В. Сущность и функции искусства с позиций современного гуманитарного знания и актуальных проблем образования [Электронный ресурс] / О. В. Стукалова. – Режим доступа: <http://www.art-education.ru/AE-magazine/> – Дата доступа: 12.08.2015.
6. Розенблюм Е. А. Художник в дизайне / Е. А. Розенблюм. – М. : Искусство, 1974. – 176 с.

Пузур М. В. Миметичне начало в форме ремесленных предметов, изготовленных из известняка (Республика Молдова). Рассмотрены закономерности развития формообразования ремесленной предметно-пространственной среды, образовавшейся на основе множества апробаций и осуществлений вариантов мимесиса, а также самотность редкостного типа пластики формы предметного окружения, появившегося в результате интуитивного осознания мастерами миметического начала как художественной задачи. Охарактеризован редкостный тип пластик формы ремесленных предметов в Республике Молдова, эволюционировавший, в частности, в условиях изобилия местного материала – известняка.

Ключевые слова: культурно-экологический дизайн, миметическое проектирование, пластика формы предмета, редкостный тип пластики формы предмета.

Puzur M. V. Mimetic Principle in the Form of Handicraft Items Made of Limestone (Republic of Moldova). The article examines the regularities of formation of handicraft object-spatial environment set up by many approbations and implementation of mimesis options. Attention is also paid to the identities of a rare type of modeling which creates forms existing in an objective environment appeared as a result of intuitive awareness by masters of mimetic foundations as an artistic task. A rare type of modeling forms of handicraft items in the Republic of Moldova is characterized in the context of its evolution, particularly in terms of the abundance of local material – limestone.

Keywords: cultural ecological design, mimetic design, molding of object form, a rare type of molding forms of object.